

16. oktober 1989

DUKKESPIL SOM SYNERGETISK KUNSTFORM

Dette er titlen på Konstanza Kavrakova-Lorenz' doktorafhandling fra 1986, som - desværre i dårligt tryk - er tilgængelig på Det teatervidenskabelige Instituts bibliotek i København.

I 1989 er der imidlertid udkommet en antologi "Die Spiele der Puppe" (Prometh Verlag, Köln) hvori afhandlingens såkaldte "teser" er aftrykt i let omarbejdet form.

Teserne er i sig selv et koncentreret udtryk, og den foreliggende oversættelse er et sammendrag af dette koncentrat, hvilket nok ikke gør det lettere at læse.

Derfor disse indledende bemærkninger:

Om begrebet synergi, synergetisk:

Gyldendals fremmedordbog har følgende forklaring:

Synergi: samvirke, medvirken, medicinsk: samvirke af organerne, især musklerne.

synergetisk: samvirkende

I nærværende sammenhæng benyttes ordet til at betegne en samvirken, der populært kunne kaldes en "**syntese af energier**", (nemlig de "energier", som hver af de deltagende kunstarter indbringer i processen) hvorved der opstår noget kvalitativt nyt, mere end hvis man blot "lagde dem sammen". Se også definitionen i afsnit III.

Om dukkespillets "konstitutive invariable hovedelement - invarians:

Dukkespillet (ikke at forveksle med "Dukketeatret" - se definition i afsnit I) består grundlæggende af to "elementer": Dukken og dukkespilleren. Af disse to er det dukkespilleren, der er det afgørende/styrende element.

Mellem disse to elementer er der i dukkespillet en kommunikation, hvor de gensidig indvirker på hinanden og påvirkes af hinanden.

Dukkespilleren påvirker dukken og får den til at bevæge sig, og dukken kræver alt efter sin udformning og beskaffenhed en bestemt teknik af dukkespilleren, for at kunne spilles.

Men selve dukkens billedmæssige udformning påvirker også dukkespilleren på det psykiske plan, og påtvinger ham en bestemt opfattelse af den rollefigur, som dukken repræsenterer. Dette påvirker igen hans omgang med dukken.

Denne dualitet af materiale (dukke) og virksomhed (nemlig dukkespillerens) er det som er dukkespillets "invarians" - kernen - det, der uanset dukkens og spillets konkrete tekniske udformning gør det til "dukkespil" i modsætning til "skuespil" (se afsnit II).

Om den "permanente "Verfremdung" " ("Fremmedgørelse"):

Dukkespilleren "levendegør" (animerer) dukken. I samme grad, som vi opfatter dukken som levende, selvstændigt "subjekt for sine handlinger", vil vi opfatte dukkespilleren som objekt for dukken - populært sagt som "motor" for dukken.

Denne gensidige og stadige "levendegørelse" og "tingsliggørelse" kan også kaldes en "Verfremdung" (i Brecht'sk forstand) som veksler, gennem stadig ophævelse og omvendning af de to elementers grundegenskaber og funktioner.

I dukkespillet virker "Verfremdung" altså permanent - uanset om man har villet det eller ikke, som en æstetisk egenskab ved dukkespillet.

Om begrebet "virkelighedstilegnelse" og "Aneignungshaltung":

Ved "Aneignung" forstås "tilegnelse af virkeligheden", at opfatte/vurdere/handle i forhold til realiteterne, forstået som aktuelt og historisk fænomen.

"Aneignungshaltung" hos et individ eller en gruppe er det grundlag, hvorpå en livsanskuelse kan danne sig (ikke nødvendigvis må danne sig) men er ikke nogen livsanskuelse i sig selv. Barnets legelyst er endnu ikke nogen "Aneignungshaltung", men kan blive det.

Begrebet er indført for at muliggøre en differentiering mellem skuespil og dukkespil - som begge er menneskelig virksomhed med henblik på at "tilegne sig virkeligheden", og som har fælles rødder - men hvor "valget" mellem dem (f.eks. i forhold til uddannelse) kan udspringe af forskellig individuel prædisposition.

Den holdning til virkelighedstilegnelsen, som kommer til udtryk i dukkespillet, kan udtrykkes som en bevidst stræben efter at anskue begrebsverdenen som afhængig af den ydre verden, men også som påvirkelig, mulig at ændre. (afsnit II).

Om "dukkespillets særlige genstand":

Dukkespillets "særlige genstand" - det der er særlig egnet til at blive udtrykt via dukkespillet - er da sådanne mellem menneskelige forhold, som kan udtrykkes ved den stadige ændring af subjekt/ objekt-relationerne.

Den stadige omstilling fra subjekt til objekt, som finder sted i dukkespillet, "kan blotlægge skjulte egenskaber og mekanismer i reale livsforhold på en tydelig, direkte måde."

Jette Lund